

K pôsobeniu Jána Kružiča na hrade Čabrad' (nástup do funkcie, uzákonenie pôvodu a prvé kontakty s osmanskou stranou)*

PAVOL MALINIÁK

Katedra histórie, Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

Postava Jána Kružiča (*asi 1525, †1580) je pozoruhodným príkladom dynamickej vojenskej a politickej kariéry. Môžeme ju sledovať od jeho pozície kapitána na Čabradi a v Krupine, s prerušením v osmanskom zajatí, neskôr v úrade liptovského župana, až po udelenie barónskeho titulu a zastávanie funkcií hlavného dvormajstra a cisárskeho radcu. O počiatkoch pôsobenia Jána Kružiča v uhorskom prostredí dosiaľ chýbali ucelenejšie a podrobnejšie údaje. V rámci uhorskej historiografie venoval pozornosť Kálmán Thaly okolnostiam zaujatia hradu Čabrad' cisárskym vojskom a Michal Matunák si čiastočne všimol Kružičove aktivity predchádzajúce jeho vymenovaniu za krupinského kapitána.¹ Vo väčšom rozsahu prvé doklady o Jánovi Kružičovi skúma staršie i súčasné chorvátske bádanie. Zameralo sa predovšetkým na rodinné, spoločenské a majetkové pomery, a s nimi spojené postavenie Jána Kružiča, nemanželského syna hrdinu protiosmanských bojov Petra Kružiča.²

* Štúdia vznikla v rámci grantu VEGA 1/0165/11 Reflexia uhorsko-osmanských vzťahov v prameňoch 16. – 17. storočia.

¹ THALY, Kálmán: Csábrág vára (Történeti rajz). In: *Magyarország és a Nagy Világ*. III. évf., 3. szám, 1867, s. 26-28; MATUNÁK, Mihály: *Korpona várkapitányai*. Korponán : Nyomatott Joerges Ágost özv. és fiánál, 1901, s. 5-6; MATUNÁK, Michal: *Krupinski hradni kapitáni*. Krupina : Kultúrne centrum a Múzeum Andreja Sládkoviča v spolupráci s Mestom Krupina, 2011, s. 4.

² PEROJEVIĆ, Marko: *Petar Kružić. Kapetan i knez grada Klisa*. Zagreb : Matica hrvatska, 1931, s. 206-207; ŠIMČIK, Antun: Ivan Kružić, sin Petra Kružića. In: *Obzor*. god. 75, br. 222, 28. IX. 1934, s. 1-2; JURKOVIĆ, Ivan: "Veliki i osobit razbojnik" u službi pape – Petar Kružić, kapetan najjužnijeg dijela protuosmanskoga obrambenog sustava Hrvatske. In: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. Vol. 25, 2007, s. 174-175; DRAGIĆ, Marko – ODŽA, Ivana: Kliški kapetan Petar Kružić i njegova supruga Jerolima u književnosti, povijesti i suvremenom narodnome pripovijedanju. In: *Lingua Montenegrina*. god. III, br. 5, 2010, s. 389.

Pred nástupom do funkcie čabradskeho kapitána Ján Kružíč pôsobil v husárskom vojsku. Prvé údaje o jeho vojenskej kariére poznáme z tzv. šmalkadskej vojny medzi Habsburgovcami a protestantskými ríšskymi stavmi v nemeckých krajinách v rokoch 1546 – 1547. Konfliktu sa zúčastnilo viac ako 1000 husárov z uhorských, chorvátskych a poľských pohraničných oblastí. Vojsko pozostávalo z niekoľkých oddielov, usporiadaných podľa stotín. Jednému z oddielov velil Bartolomej Chorvát (Crovatt, Horváth). Po konfrontácii s údajmi z nasledujúceho obdobia môžeme uvažovať, že v husárskom oddiele práve pod jeho velením slúžil i Ján Kružíč, podľa staršej literatúry vo funkcii zástavníka.³ Po ukončení šmalkadskej vojny Kružíč pôsobil na rakúsko-uhorskom pomedzí. Vojsko pod velením grófa Mikuláša Salma, hlavného cisárskeho veliteľa pre Uhorsko, Chorvátsko, Slavónsko a dolnorakúske krajiny⁴ sa tam pripravovalo na ťaženie do Uhorska. O Kružíčových aktivitách v tom období vypovedajú dva listy, vydané Mikulášom Salmom 14. mája 1548 v Marcheggu. Prvý list Salm adresoval nitrianskemu biskupovi, kráľovskému radcovi a pokladníkovi Františkovi Thurzovi. Oznámil mu, že k nemu posielala svojich služobníkov (*servitores*) Jána Kružíča a Ulricha Ehingera, ktorí vykonajú deň po blížiacom sa sviatku (zrejme po Turícach, t.j. 21. mája) prehliadku a vyplatenie jazdeckého vojska. Salm zároveň žiadal Thurza o pôžičku na vyplatenie niektorých kapitánov.⁵ V druhom liste Mikuláš Salm oznámil husárskemu kapitánovi Baltázarovi Pethóovi, že k nemu posielala svojich služobníkov Jána Kružíča a Ulricha Ehingera. Zároveň ho informoval, že deň po nadchádzajúcom sviatku mu bude vyplatený dvojmesačný žold vo výške 125

³ KÁROLYI, Árpád: Magyar huszárok a schmalkaldi háborúban. Második közlemény. In: *Századok*. XI. évf., X. füz., 1877, s. 842, 847-848, 854; NAGY, Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal* VI. Pest : Kiadja Ráth Mór, 1860, s. 473; *A Pallas nagy lexikona* XI. Budapestén : Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1895, heslo Krušics.

⁴ Mikuláš Salm mladší, s pôvodným predikátom Niklas Graf zu Salm und Neuburg. Základné údaje o ňom uvádza PÁLFFY, Géza: *A császárváros védelmében. A győri főkapitányság története 1526 – 1598*. Győr : Kiadja Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 1999, s. 257-258.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej MNL – OL), Magyar kincstári levéltárak (ďalej MKL), Magyar (pozsonyi) kamarai levéltár, Magyar Kamara regisztratórája, E 41 Litterae ad cameram exaratae, 1595 – No. 6. List je chybné zaradený medzi materiál z roku 1595.

zlatých.⁶ Vzhľadom na krátky časový odstup od vydania listov po zamýšľanú realizáciu platieb môžeme usudzovať, že doručiteľmi listov boli v oboch prípadoch Kružič s Ehingerom osobne. Nevylučujeme, že kvôli vydržiavaniu vojska prichádzali s kapitánmi na uhorskom území do častejšieho kontaktu. V takýchto prípadoch mohol Kružič vystupovať azda i ako tlmočník. Vieme, že o niekoľko rokov neskôr sa s Uhorskou komorou podieľal aj na vyberaní chorvátskej a slavonskej vojenskej dane.⁷

Priebeh vojenského ťaženia v Uhorsku opisujú málo známe, avšak podrobné správy veliteľov španielskych žoldnierov, spojencov na strane cisárskeho vojska. Cieľom prvej etapy bojov bolo získať hrady Levice, Sitno a Čabraď, ktoré ovládal cisárovi neverný Melchior Balassa. Po prekročení Dunaja začiatkom februára 1549 sa španielske vojsko utáborilo v Bátovciach a Sebechleboch, kam dorazil aj cisársky kapitán Ján Oppertorf so 600 husármi a 200 hajdúchmi. Na obliehaní Sitna, Levíc a následne aj Čabrade sa aktívne podieľal jazdecký oddiel Bartolomeja Chorváta (uvádzaný už pod menom Chorvatinovič). Na rozdiel od predchádzajúcich dvoch hradov došlo k obsadeniu Čabrade bez preliatia krvi. Po ostreľovaní delami a vyjednávaniach obrancovia hrad na začiatku júna vydali cisárskemu vojsku. Od tohto momentu sa začíname pravidelne stretávať s Jánom Kružičom. Pamätný spis venovaný pôsobeniu španielskeho vojska len stručne konštatuje, že hlavný veliteľ Mikuláš Salm zanechal na Čabradi „jedného kapitána Uhra“ s 200 mužmi rovnakého pôvodu a 23. júna 1549 ostatné vojsko odtiahlo.⁸ Spravovanie dobytého hradu naproti tomu dôkladne opisuje inštrukcia, ktorú Salm v rovnaký deň adresoval Kružičovi. Ustanovil ho zároveň do funkcie

⁶ MNL – OL, MKL, Magyar Kamara Archívuma, E 188 Archivium familiae Pethó, 1. doboz, No. 1.

⁷ ŠIŠIĆ, Ferdo (ed.): *Acta comitalia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Vol. II.* Zagrabiae : Ex officina societatis typographicae, 1915, s. 381-382.

⁸ ROŽAŇSKI, Feliks (ed.): *Wyprawa na Węgry Bernarda Aldany jenerala kawaleryi hiszpańskiej w latach 1548 – 1556.* Kraków : Redakcja „Przeglądu Polskiego“, 1881, s. 12, 23, 28-31; SZAKÁLY, Ferenc – SCHOLZ, László (eds.): *Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata (1548 – 1552).* Budapest : Európa Könyvkiadó, 1986, s. 64-65, 75, 86-90; KORPÁS, Zoltán: Egy spanyol zsoldosvezér levelei a XVI. század közepén vívott magyarországi háborúkról. Adalékok Bernardo de Aldana magyarországi tevékenységéhez (1548 – 1552). I. rész. In: *Fons. Forráskutatás és Történeti Segéd tudományok.* VI. évf., 1-2. szám, 1999, s. 42-43. Uhorské pramene predstavil THALY, K.: Csábrág vára, s. 26.

čabradského kapitána (*capitaneus*) a určil jeho úlohy, povinnosti a právomoci.⁹

Mikuláš Salm vydal inštrukciu priamo na Čabradi, ktorú už nazýva ako kráľovský hrad.¹⁰ Dokument na úvod označuje Jána Kružiča ako kapitána dvesto uhorských vojakov určených na stráženie Čabrade a jej príslušenstiev. Na prvom mieste určuje, aby nanajvyš obozretne a starostlivo strážil hrad Čabrad a v čase svojho kapitánstva ho nevydal z rúk cisára do moci iných. Nariaďuje preto ustanoviť pravidelné denné stráže a nočné hliadky. Pre tento účel mal Kružič na hrade veliť osemdesiatim vojakom s vyplácaným žoldom. Strážiti mali najmä úsek pri bráne, kde boli bašty a múry rozbořené delami. Z hradu nesmeli odísť bez príkazu hlavného veliteľa (Salma). Tretina vojska mala hliadkovať počas celej noci a brány hradu neotvárať, pokiaľ to nie je nevyhnutné. V prípade, že by niekedy nezískali potraviny, kapitán ich mal sám zadovažiť za príslušnú cenu. Opilstvo bolo vojakom najprísnejšie zakázané. Tí, ktorí by sa napriek tomu opili, mali byť potrestaní. Ján Kružič mal zabrániť vojakom utláčať poddaných podliehajúcich Čabradi, ako aj iným panstvám. V prípade, že by obyvateľstvu spôsobili škody, ich mal tiež potrestať. O takýchto skutočnostiach mal zároveň oboznámiť hlavného veliteľa a očakávať jeho správu.

Kapitán ľahkej jazdy Kružič mal na hrade a jeho príslušenstvách zotrávať (hliadkovať) so svojimi jazdcami bez zbytočného nebezpečenstva. Pre tento účel inštrukcia zdôrazňuje potrebu denných hliadok a rešpektovanie kapitánových rozkazov. Ján Kružič mal dohliadnuť, aby husári (*huzarones*) nespôsobili ťažkosti obyvateľom podliehajúcim hradu, alebo komukoľvek inému. Pri pretrvávajúcych problémoch mal v tomto ohľade informovať hlavného veliteľa.

Ďalšia časť inštrukcie venuje pozornosť oprave a údržbe hradu.

⁹ MNL – OL, MKL, Magyar Kamara Archivuma, E 136 Instructiones, A 2218, Liber instructionum III, fol. 314v-317r. Prameň uverejňujeme v Prílohe 1 v plnom znení podľa súčasného odpisu.

¹⁰ V datovacej formulke použité spojenie *in castris regiis pene Schabrag* by bez zdôraznenia kráľovského hradu mohlo odkazovať i na poľný tábor vybudovaný počas obliehania na návrší oproti hradu. Dôstojníci sa však mohli zdržiavať aj v doline pri mlyne, kde sa ešte pred obliehaním stretli Melchior Balassa a španielsky veliteľ Bernardo de Aldana. ROŽAŇSKI, F. (ed.): *Wyprawa na Wegry*, s. 14; SZAKÁLY, F. – SCHOLZ, L. (eds.): *Bernardo de Aldana*, s. 67.

Nariaďuje hrad vyčistiť a roztriediť kamene a drevo. Zrútené strechy mali postaviť tesári. Opraviť mali aj strechy prederavené strelbou. Baštu a iné múry, poškodené delami, mali najprv opraviť žrdovou ohradou alebo plotom. Popritom mal urýchlene pracovať murár a obnoviť hradbu. Okrem kameňov mal murár ľahko získať vápno aj piesok. Gule vystrelené na hrad počas obliehania mali byť dôkladne pozbierané, pričom na príslušnom mieste mala byť uložená aj hlásna trúba (*tuba*). Kružíč sa mal postarať, aby sa tieto veci nestratili.

Od obyvateľov – poddaných hradu mala byť vybraná meškajúca daň na sv. Juraja, pričom takto získané prostriedky mali slúžiť na obnovu hradu. Kružíč mal zároveň zvolať predstaviteľov príslušných mestiečiek a obcí, a zaznamenať ich povinnosti. Pri tej príležitosti inštrukcia spomína odvádzanie dávok peniazmi, vínom, obilím, kurencami, husami, z udelených práv, úžitkami z hôr, desiatkami, deviatkami a robotami. O súpise príjmov mal byť oboznámený panovník, mal byť preto odoslaný hlavnému veliteľovi.¹¹ Rovnako mali byť zaznamenané šľachtické alebo iné majetky, predtým nezákonne obsadené majiteľmi hradu Čabrad.

Prameň ďalej venuje pozornosť zajatcom. Na hrade mali zostať v okovách a nik z nich nemal byť prepustený bez vedomia hlavného veliteľa. Pod dohľadom stráží mali pracovať na stavbách pri obnove hradu a v noci mali byť zavretí vo väzení. Pokiaľ by niektorí poddaní nezaplatili daň, Kružíč mal opätovne vyslať výbercov na vymáhanie dane. Dokument napokon pojednáva aj o vzťahu hradného panstva k osmanskej moci. Nakoľko niektoré obce podliehajúce pod Čabrad boli zaviazané platiť daň aj Turkom, Ján Kružíč mal zistiť, či ich počas vpádov Turci obsadili, alebo boli niektoré obce už predtým daní zbavené a Turci ich mali v úmysle obsadiť. Kružíč tieto sídla nemal prenechať Turkom. Opačne mal konať, iba ak by prijal správu od hlavného veliteľa. Okrem uvedených bodov inštrukcia v závere určuje Jánovi Kružíčovi plniť aj budúce pridelené úlohy na osoh panovníka. O náročnejších úlohách mal pritom oboznámiť hlavného veliteľa a očakávať jeho rozhodnutie.

¹¹ V krátkom čase skutočne vznikol obsiahly urbár Čabradského panstva, vypracovaný *tempore et capitaneatu Johannis Schrabrag* ešte v roku 1549. MNL – OL, MKA, E 156 Urbaria et conscriptiones, Registrata, fasc. 4, num. 11, pag. 3.

Inštrukcia výnimočným spôsobom zobrazuje pomery krátko po obsadení hradu. Najväčšiu pozornosť pochopiteľne sústreďuje na umiestnenie novej vojenskej posádky a obnovu poškodenej stavby. Dôraz kladie i na konsolidáciu podmienok na hradnom panstve. Popri jeho hospodárskej správe mal Kružič zabezpečiť verejný poriadok a prinavrátiť do správy hradu obce ovládané osmanskou stranou. V nasledujúcich rokoch došlo k určitej stabilizácii pomerov. Na porovnanie môže poslúžiť publikovaná inštrukcia z roku 1556, adresovaná jednému z Kružičových nástupcov, čabradskému kastelánovi a provízorovi Michalovi Fychorovi. Najväčší priestor venuje vydržiavaniu hradného veliteľa a jeho úradníkov, a vojenskej posádky. Značnú pozornosť zameriava i na poberanie príjmov z hradného panstva. Ako istú ozvenu niekdajšej mocenskej zmeny, ale aj reálne pretrvávajúce ohrozenie, možno v rámci stráženia hradu vnímať varovanie pred osobami pochybnej povesti, zvlášť pred vyzvedačmi (*exploratores*) na strane Turkov, alebo iných nepriateľov. Inštrukcia Fychora nabáda, aby sa spolu s prefektom v Leviciach mal pred nimi na pozore.¹²

Melchior Balassa obsadil Čabrad' ešte v roku 1547 právoplatnému vlastníkovi Petrovi Pálffyemu, ktorý preto po vydobytí hradu rokoval s miestodržiteľskou radou o jeho navrátení, alebo o vyplatení odškodného. Čabrad' so stálou cisárskou resp. kráľovskou vojenskou posádkou následne prešla do rúk Uhorskej komory, i keď Pálffyovci sa na hrade sporadicky zdržiavali a realizovali tam aj stavebné úpravy.¹³ Ján Kružič v priebehu júla a augusta 1549 preveroval majetkové pomery hradného panstva, vrátane zabratých majetkov a dlhov Melchiora Balassu. K Čabradi bola pripojená časť z majetkov hradu Sitno, avšak Kružič žiadal Ferdinanda I. aj o ponechanie majetkov Vacovskej a Budínskej kapituly, ktoré predtým obsadil a do Čabradského panstva začlenil Melchior Balassa. Na jeseň 1549 tieto majetky získal vacovský biskup, avšak správcovia Čabrade sa z nich zrejme pokúšali poberať príjmy i naďalej, nakoľko

¹² KENYERES, István et al. (eds.): *XVI. századi uradalmi utasítások. Utasítások a kamarai uradalmak prefektusai, udvarbírái és ellenőrei részére. I. kötet.* Budapest : Szentpétery Imre Történettudományi Alapítvány, 2002, s. 134-136.

¹³ RUGONFALVI KISS, István (ed.): *A Magyar Helytartótanács I. Ferdinánd korában és 1549 – 1551. évi leveles könyve.* Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1908, s. 126, č. 109; THALY, K.: *Csábrág vára*, s. 27.

to výslovne zakazuje vyššie spomínaná inštrukcia, určená Michalovi Fychorovi.¹⁴ Situáciu pozorne sledovala osmanská strana. Svedčí o tom list budínskeho beglerbega Kasima pašu odoslaný na prelome rokov 1549 a 1550 na sultánov dvor. Informoval v ňom o obsadení Čabrade a ostatných hradov vojskom Mikuláša Salma, pričom opísal aj ďalšie vojenské akcie a pomery v regióne vrátane zloženia a počtu vojakov.¹⁵

Správu hradu a s ňou spojenú hospodársku evidenciu a agendu panovnícky dvor mienil zefektívniť, o čom vypovedá inštrukcia Ferdinanda I. vydaná v marci 1550 pre Petra Guthaya, účtovníka (*contrascriba*) vyslaného na Čabraď. Na správe hradu a panstva sa mal podieľať spoločne s tamojším provízorom a kastelánom, ktorého dokument označuje chybné ako Gašpara Kružiča. Príjmy hradu, ako aj zásoby potravín a zbraní mali byť zaznamenané v dvoch vyhotoveniach v urbári a inventári, pričom jedno si mali ponechať provízor s účtovníkom a druhé mali poslať Uhorskej komore. Pozoruhodnou sa javí požiadavka, podľa ktorej mal provízor zostaviť aj menný zoznam členov vojenskej posádky a služobníctva, spolu s výškou mzdy. Inštrukcia napokon stanovuje podmienky poberania desiatku na hradnom panstve a určuje účtovníkovi plat, nárok na dva kone a vlastného sluhu.¹⁶

Postavenie Jána Kružiča na začiatku jeho úradnej a vojenskej kariéry posilnil Ferdinand I. uzákonením jeho (nemanželského) pôvodu, s čím bolo zároveň spojené potvrdenie a udelenie šľachtictva (*Legitimatium cum nobilitatione pro Joanne Crusith*). Legitimizácia a nobilitácia vydaná panovníkom vo Viedni 10. mája 1550 zahŕňala zároveň aj armáles, t.j.

¹⁴ MAKSAY, Ferenc (ed.): *Urbáriumok XVI-XVII. század.* Budapest : Akadémiai Kiadó, 1959, s. 283, 286; Štátny archív v Banskej Bystrici (ďalej ŠA BB), pobočka Banská Štiavnica (ďalej pob. BŠ), fond Magistrát mesta Banská Štiavnica (ďalej MMBŠ), Litterae missiles, listy J. Kružiča adresované B. Štiavnici 31. 7. 1549 a (1)3. 8. 1549; KARÁCSONYI, János – KOLLÁNYI, Ferenc – LUKCSICS, József (eds.): *Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia V (1548 – 1551)*. Budapest : Szent-István Társulat, 1912, s. 195, č. 180, s. 214-215, č. 196; RUGONFALVI KISS, I. (ed.): *A Magyar Helytartótanács*, s. 151, č. 130, s. 181, č. 160-161; KENYERES, I. et al. (eds.): *XVI. századi uradalmi utasítások*, s. 136.

¹⁵ PROCHÁZKA-EISL, Gisela – RÖMER, Claudia (eds.): *Osmanische Beamtenschreiben und Privatbriefe der Zeit Süleymāns des Prächtigen aus dem Haus-, Hof- und Staatsarchiv zu Wien*. Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2007, s. 56-57, č. 11; PETRITSCH, Ernst Dieter (ed.): *Regesten der osmanischen Dokumente im Österreichischen Staatsarchiv. Band 1 (1480 – 1574)*. Wien : Österreichisches Staatsarchiv, 1991, s. 60, č. 124.

¹⁶ KENYERES, I. et al. (eds.): *XVI. századi uradalmi utasítások*, s. 137-138.

potvrdenie používania a udelenie erbu, aj s jeho vyobrazením a blazónovaním.¹⁷ Dokument zdôrazňuje, že Ján Kružič preukazoval kráľovi v Uhorsku mnohé roky služby v boji proti Turkom a najnovšie i proti povstalcom, keď sa vyznamenal pri obliehaní hradov. Bol mu preto zverený vo funkcii kapitána hrad Čabrad, ktorý má múdro spravovať. Panovník Jána Kružiča omilostil z jeho dovtedajšieho postavenia, nakoľko ako syn Petra Kružiča bol splodený v nezákonnom zväzku.¹⁸ Ako uvádza listina, pre chýbajúci pôvod trpí Ján Kružič cudzou vinou a preto si ľahko zasluhuje omilostenie akýmkoľvek najlepším spôsobom. Uzakoňuje tým jeho práva a stiera a ruší všetku hanbu a pochybenie spôsobené neprípustným pôvodom. Zaraďuje ho k zákonným potomkom a priznáva mu všetky práva.

Udeľuje mu spôsobilosť a plnú moc kdekoľvek v Nemeckej ríši, Uhorsku a iných dedičných krajinách Habsburgovcov verejne a podľa práva užívať všetky počty ako zákonný potomok, a byť pripustený ku všetkým úradom a ich vykonávaniu. Používať mu dovoľuje i priezvisko otca Petra Kružiča a zároveň disponovať s majetkom mužských aj ženských predkov podľa testamentu alebo i bez neho (bez toho, aby viedli k ujme), ako sa to dovoľuje na súde alebo i mimo neho podľa obyčaje, alebo podľa práva. Jána Kružiča a jeho deti a ich potomstvo v oboch pohlaviach prijíma a povyšuje medzi pravých šľachticov Nemeckej ríše a Uhorska. Nariaďuje zároveň, aby ho šľachtici prijali do svojho stavu a priznáva mu právo používať starý zlatý prsteň.¹⁹

¹⁷ Súčasný odpis porov. Österreichisches Staatsarchiv Wien (ďalej ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (ďalej HHStA), Reichsregisterbücher, Reichsregister Ferdinand I., Bd. 7 (1548 – 1558), fol. 93v-96r. Odpis z 19. storočia, vyhotovený podľa odpisu v ríšskom registri porov. Hrvatski državni arhiv Zagreb (ďalej HDA), Obiteljski arhivski fondovi, Obitelj Kružič (1537 – 1863), sign. HR-HDA-737, fasc. 1, br. 2, I-2/a. Chorvátsky preklad podľa odpisu v HDA uverejnil MAKANEC, Alfred: Petar Kružič. Pozakonjenje i podijeljenje plemstva nezakonitomu sinu kliškoga junaka Petra Kružiča. In: *Obzor*. god. 75, br. 215, 20. IX. 1934, s. 1-2. Prameň uverejňujeme v Prílohe 2 v plnom znení podľa odpisu v HHStA.

¹⁸ Peter Kružič zomrel pri obrane hradu Klis 12. marca 1537. PEROJEVIĆ, M.: *Petar Kružič*, s. 197-202. Išlo zrejme o potvrdenie a doplnenie rozhodnutia z roku 1529 (?), keď Ferdinand I. uzákonil pôvod Jána Kružiča a udelil mu právo používať rodový erb. ŠIMČIK, A.: Ivan Kružič, s. 2; VON BOJNIČIĆ, Ivan: *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Nürnberg : Verlag von Bauer und Raspe, 1899, s. 98.

¹⁹ Doslovne: *cum vetera aurei annuli*. Nešlo azda o metaforu, ale o právo používať vlastný pečatný prsteň.

Priznáva mu aj všetky šľachtické výsady, odpustky, prednosti, slobody, milosti, označenia, oslovenia, pocty a hodnosti bez odňatia či vyňatia.

Udeľuje mu aj právo používať erb Petra Kružiča – červený štít, v ktorom sa nachádza orol čiernej farby s rozprestretými krídlami hľadiaci dopredu a pod pazúry držiaci kunu. Klenot tvorí otvorená mrežovaná turnajová prilba, na ktorej je položená zlatá kráľovská koruna so zlatými a červenými prikrývadlami. Vyrastá z nej rovnaký orol, ako je opísaný v štíte. Erb môže Ján Kružič používať na vojenských pochodoch, vo vojnách, súbojoch, v zápasoch jazdy alebo pešiakov, v bojoch z diaľky i z blízka, na štítoch, vojenských zástavách, stanoch, náhrobkoch, prikrývkach, prsteňoch, pečatiach, pamätníkoch, stavbách, klenotoch a zariadení, ako sa mu to bude páčiť, alebo ak to bude potrebné. V tej súvislosti opakuje, že Kružič a jeho potomstvo smú užívať šľachtické výsady a slobody, čím ruší dovtedajšie obmedzenia. Vystríha zároveň, nech si nik nedovolí uzákonneť a navrátenie pôvodu, šľachtictva, potvrdenie a udelenie erbu obmedzovať, a zmať zapísané rozhodnutia, alebo im prekážať a strojiť úklady. Pokiaľ tak niekto urobí, zaplatí pokutu päťdesiat mariek čistého zlata toľkokrát, koľkokrát sa previní. Z pokuty má polovica pripadnúť kráľovskej pokladnici, druhá časť bude prisúdená na úžitok ukrivdenému.

Z hľadiska životopisných údajov o Jánovi Kružičovi je v legitimizačnej listine z roku 1550 pozoruhodná zmienka o zásluhách v boji „proti Turkom, nepriateľom kresťanského mena“ (*contra Christiani nominis hostes Turcas*), ktoré predchádzali nedávnomu obliehaniu hradov zaujatých Melchiorom Balassom. Zdá sa, že ide odkaz na Kružičovu vojenskú službu v mladosti, o ktorej dosiaľ chýbajú konkrétne údaje. Prítomnosť Turkov resp. Osmanov už aj v zázemí hradu Čabraď reflektuje korešpondencia Jána Kružiča s mestom Banská Štiavnica približne od septembra roku 1550. Zástupcov mesta vtedy oboznámil o zoskupovaní Turkov v Budíne a Pešti, pričom vyjadril aj obavy z ich možného postupu do pohraničia.²⁰ Písomný styk Kružiča s osmanskou stranou

²⁰ ŠA BB pob. BŠ, MMBŠ, Litterae missiles, list J. Kružiča adresovaný B. Štiavnicu 21. 9. 1550. Nespracovaný, čiastočne sprístupnený materiál. Porov. aj MEIER, Jörg – PIIRAINEN, Ilpo Tapani – WEGERA, Klaus-Peter (eds.): *Deutschsprachige Handschriften in slowakischen Archiven. Vom Mittelalter bis zur Frühen Neuzeit. Band 2: Mittelslowakei*. Berlin – New York : Walter de Gruyter, 2009, s. 601-603.

pramene naopak dokumentujú až od roku 1554, pričom pochopiteľne nevycluujeme listy (doposiaľ neznáme alebo nezachované) zo skoršieho obdobia.²¹ Nemožno pritom podceňovať ani osobnú ústnu komunikáciu Jána Kružiča, napríklad počas jeho návštev Zvolena (sídlo banského kapitanátu), hoci o ich obsahu nemáme presnejšie údaje.²² V prostredí pohraničných hradov pritom existovali živé kontakty medzi znepriateľenými stranami. Vytvárali ich rôzni poslovia, sprostredkovatelia, zvedovia, ale aj zajatci.²³ Práve prítomnosť zajatcov bola dôvodom nevyhnutného obojstranného záujmu o informácie, výkupné, alebo výmenu za zajatca na druhej strane. Odovzdávanie, vymieňanie a zvlášť vykúpenie zajatcov často predpokladali ručiteľov – spoluväzňov, ktorí zostali naďalej zadržaní a ručili stratou častí tela (napr. oči, nos, uši), alebo ich väzňotelia zbili, ak sa vyslaní väzni nevrátili, resp. neposlali výkupné.²⁴

Aktívnu komunikáciu v tomto ohľade pozorujeme aj na hrade Čabrad. Miestodržiteľská rada na začiatku roku 1551 oboznámila kráľa Ferdinanda I. o prípade Jána Pekryho, ktorého už niekoľko rokov Turci väznili vo Vacove. Jeho brat, kráľovský stolník Ľudovít Pekry, si získaním peňazí potrebných na vykúpenie spôsobil značné dlhy, svojho brata však nedokázal vyslobodiť. Miestodržiteľská rada v tej súvislosti poznamenala, že v moci panovníka sú dvaja zajatí Turci, prvý s menom Šabac väznený na Čabradi a druhý je výberca tridsiatku z Vacova.

²¹ MNL – OL, MKL, Magyar Kamara Archívuma, E 204 Missiles, 47. csomó, list budínskeho pašu Tujgona adresovaný J. Kružičovi 13. 11. 1554. Mladšie listy uverejnili TAKÁTS, Sándor – ECKHART, Ferencz – SZEKFŰ, Gyula (eds.): *A budai basák magyar nyelvű levelezése I. 1553 – 1589*. Budapest : Franklin-Társulat Nyomdája, 1915, s. 4, č. 4, s. 8-9, č. 8.

²² Svedčia o tom mestské účty od roku 1551 – výdavky za raky, ovos, ryby a vtáčiky pre Kružiča. ŠA BB, pobočka Zvolen (ďalej pob. ZV), fond Magistrát mesta Zvolen (ďalej MMZV), škat. 11, Mestská kniha IV, fol. 57v, 70v, 93v, 102v.

²³ VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice : Historický ústav FF JU, 2005, s. 225-245, 250-256; BAGI, Zoltán Péter: A 16-17. századi határvidéki és diplomáciai kémkedés magyar nyelvű irodalmának áttekintése. In: *Aetas*. 27. évf., 4. szám, 2012, s. 177-181.

²⁴ PÁLFFY, Géza: Ransom slavery along the Ottoman-Hungarian frontier in the sixteenth and seventeenth centuries. In: *Ransom slavery along the Ottoman borders (Early Fifteenth – Early Eighteenth Centuries)*. eds. G. Dávid – P. Fodor, Leiden – Boston – Köln : Brill, 2007, s. 59-60; SUGAR, Peter F.: The Ottoman “Professional Prisoner” in the Western Borders of the Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. In: *Études Balkaniques*. Vol. 7, No. 2, 1971, s. 84-87.

Jedného z nich rada navrhovala vymeniť za Jána Pekryho.²⁵ Ako uvidíme ďalej, Šabaca na pripravovanú výmenu nevyužili a zotrval v zajatí aj po bitke pri Plášťovciach.

Príprav na vojenské stretnutie, ktorého cieľom bolo vydobyť z osmanských rúk pevnosti v Poiplí, sa zúčastnil aj Ján Kružíč. Približne v polovici roku 1552 sa podieľal na prevoze diel zo Zvolena, za čo mu mesto uhradilo náklady na krmivo pre kone. O kone na prevoz výzbroje predtým žiadal aj Banskú Štiavnicu, s ich poskytnutím však vznikli ťažkosti, nakoľko mesto ich potrebovalo aj pre odčerpávanie vody z baní.²⁶ Zhromaždené vojsko, ktorému velil rakúsky šľachtic Erazmus Teuffel, napokon Ján Kružíč podporil jednou stotinou jazdcov. Napriek početnej prevahe uhorské vojsko 10. augusta 1552 pri Plášťovciach osmanská strana porazila, čím si upevnila svoju pozíciu v oblasti.²⁷ V chaotických pomeroch po prehratej bitke Kružíčovi poddaní olúpili a zavraždili istého mladíka, o čom Kružíča oboznámilo mesto Banská Štiavnica a zároveň požadovalo prípad vyšetriť.²⁸ Bezprostredne po bitke začala v regióne reorganizácia obrany, pričom dohľadom nad Čabraďou panovník poveril nitrianskeho biskupa Františka Thurza a Jána Balassu (brat Melchiora Balassu, neskôr kapitán banských miest). Ešte 3. septembra 1552 Ferdinand I. nariadil Jánovi Balassovi, aby Žigmunda Forgácha mladšieho, zadržávaného v osmanskom zajatí vymenil za Turka Šabaca, väzneného na Čabraďi.²⁹ Skúmané pramene nespomínajú, za akých

²⁵ RUGONFALVI KISS, I. (ed.): *A Magyar Helytartótanács*, s. 324, č. 321.

²⁶ ŠA BB pob. ZV, MMZV, škat. 11, Mestská kniha IV, fol. 70v; MATUNÁK, Mihály (ed.): *Adatok az 1552-iki honti hadjárat történetéhez*. In: *Történelmi Tár*. uj folyam VIII., 1907, s. 458-459, č. XII.

²⁷ MATUNÁK, Mihály: *A palásti csata (1552 augusztus 9-10)*. In: *Hadtörténelmi Közlemények*. 1. és 2. füz., XI. évf., 1910, s. 245.

²⁸ MATUNÁK, M. (ed.): *Adatok az 1552-iki, s. 469-470, č. XXVII, s. 476-477, č. XXVI*. V liste z 15. 8. 1552 spomína B. Štiavnica poddaných z obce nazvanej hanlivo Die(b)swinkel. M. Matunák ju chybné stotožnil s Tisovníkom. Ide o lokalitu v severnej časti Čabradského panstva, zrejme o Kráľovce alebo Krnišov. Porov. TAGÁNYI, Károly (ed.): *Magyar erdészeti oklevéltár I*. Budapest : Pátria. Irod. Vállalat Részvénytársaság Könyvnyomdája, 1896, s. 74, č. 133.

²⁹ S dvojakým vročením uverejnil HANKO, Jaroslav: *Balašovci z Ďarmôt a Modrého Kameňa*. b.m. : Jaroslav Hanko, 2012, s. 58. S presným datovaním FARKAS, Gyöngyi et al.: *A török kor, a kuruc kor, a nemesi felkelés, a királyi magyar nemesi testőrség iratainak levéltári segédlete*. Budapest : Petit Real Könyvkiadó, 2000, č. 1552/22.

okolností sa dostal Forgách do zajatia. Nemožno vylúčiť, že bol zajatý počas nedávnej bitky pri Plášťovciach. Zrejme aj kvôli nejasným kompetenciám v tejto situácii došlo k sporu medzi Jánom Kružičom a Jánom Balassom. Kráľ preto Balassovi adresoval 23. októbra 1552 mandát, v ktorom mu nariadil, aby kapitánovi Kružičovi vrátil všetky jeho majetky, zvlášť zajatých Turkov (*captivos Turcas*) a ostatné náležitosti hradu Čabrad'.³⁰ V nasledujúcom období panovník vymenoval Jána Kružiča do funkcie krupinského kapitána. Zdá sa, že v otázkach obrany a niektorých hospodárskych kompetenciách mu naďalej podliehali kasteláni na Čabradi.³¹ Pre dôkladnejšie oboznámenie s počiatočným obdobím Kružičovho pôsobenia v regióne sprístupňujeme inštrukciu vydanú Mikulášom Salmom a legitimizačnú listinu vydanú Ferdinandom I. v prílohe v plnom znení podľa zachovaných súčasných odpisov.

Príloha 1

Čabrad', 23. jún 1549

Mikuláš Salm, hlavný veliteľ cisárskeho vojska v Uhorsku, vydáva inštrukciu čabradskému kapitánovi Jánovi Kružičovi. Ustanovuje ňou velenie nad vojenskou posádkou, spravovanie hradného panstva, obnovu hradu Čabrad' a zaujatie obcí ovládaných Turkami.

Súčasný odpis v knihe inštrukcií z archívu Uhorskej komory, latinsky. MNL – OL, Magyar kincstári levéltárak, Magyar Kamara Archivuma, E 136 Instrukciones (Másolati könyvek, mikrofilm 3958), A 2218, Liber instructionum III, fol. 314v-317r.

Instructio egregii Joannis Crusith regie majestatis capitanei ducentorum peditum Hungarorum negociorum in custodienda arce Schabrag, eiusdemque pertinenciis 1.5.4.9.

Instructio egregii Joannis Crusith regie majestatis capitanei ducentorum peditum Hungarorum negociorum in custodienda arce

³⁰ ÖStA, HHStA, Ungarische Alten Allgemeine Akten, Hungarica, Fasc. 67, Konv. B, fol. 136r-137v.

³¹ MATUNÁK, M.: *Krupínski hradní kapitáni*, s. 4-5; SZALAY, Ágoston (ed.): *Magyar leveles tár I. Négyszáz magyar levél 1504 – 1560*. Pesten : Magyar Tudományos Akadémia, 1861, s. 106-107, č. CVI, s. 111-112, č. CXII.

Schabrag, eiusdemque pertinenciis, quibusvis per ipsum fideliter exequendorum, ut sequitur. Primo arcem Schabrag summa diligencia et cura custodiat et ea nimirum, ne tempore sui capitaneatus, e manibus sacrae Romanae, Hungariae, Bohemiaeque regie majestatis domini nostri clementissimi in aliorum potestatem deveniat, quo pacto vero quotidianae vigiliae et excubiae nocturnae in arce praedicta statuendae sint subsequitur. Sustentantur ibidem regiae majestatis etc. conducti pedites Hungaros octuaginta, illorum capitaneatus officium gerat egregius Joannes Krwsith, hi assidue et sine intermissione penes portam propugnacula et moenia tormentis bellicis disrupta, armati stare, a castro absque domini generalis capitanei commissione nequoque discedere, et proprio illorum stipendio se sustendari debeant, posito casu, quod interdum victualia aliunde pecuniis non acquirerent, capitaneus ea ex arce competentis praecio ipsis subministret, cui et pedites in omnibus rebus licitis et iustis obediant. Tercia pars peditum omni nocte vigilant, portae arcis non nisi vigentibus necessitatibus aperiantque. Ebrietas militibus strictissime interdicitur, qui insuper inebriarentur, poena debita plectentur. Idem Joannis Crusith singulari quadam diligencia milites ab oppressione subditorum, tam ad Schabrag, quam aliorum dominium spectantium prorsus cohibeat, eos vero qui colonis damna intulerint, puniat, in causa vero tam ardua generalem capitaneum informet, atque illius relacionem expectet.

Caeterum egregius Crusith^a equitum levis armaturae capitaneus cum suis equitibus penes arcem Schabrag in loco arcis et eius pertinenciis minus pernicioso maneat, diurnas vigilias pro necessitate constituat, in cuius diligenciam, idem Crusith, diligenter animadvertat, et bona correspondencia in vocem fruantque, ut arx illa omnium periculorum eo liberior esse videatque. Praenominatus Joannes Crusith gravamina, si qua huzarones colonis, ad arcem aut alios quoscunque spectantes, quocunque modo inferrent, nullo modo praetereat, si non nulli desistere volent, domino generali perscribat.

In arce lapides et ligna separet, colligat et arcem purgat nec non fabrilignarios vocet, qui tecta penitus deiecta erigant ea vero machinando perforata reficiant. Propugnaculum et alia moeniae, tormentis bellicis rupta corvinis saepibus aut fasciculis reficiat, occludat et continuo cum muratore agat, qui hac astate adhuc moenia reformet, hoc facile potest

fieri, cum lapides sint in promptu, calx quoque, et arena facile acquiratque. Globos tempore expugnationis in arcem sagittatos, diligenter colligat, in loco tuba reponat, et omni diligencia provideat, ne amittantur.

Census sancti Georgii a colonis, qui hactenus non solverunt, iuxta consuetudinem antiqui bono ordine exigat, et in reformationem arcis convertat. Ut autem subditorum gravamina, quorum hactenus plurima passisunt, quodammodo moderarentur. Convocat idem Crusith omnia oppida, possessionesque, quod coloni qualibet possessivo resideant, et quid quicque illorum ab antiquis, in pecuniis, vino, frumentis, pullis, anseribus, juribus,^b montaneis, decimis, nonis et laboribus solvere teneatur, bono ordine diligenterque perscribat, ut regia majestas etc. colonorum proventuum et utilitatum arcis cognitionem habeat, signaturam integre conscriptam, domino generali capitaneo continuo transmittat. Pariter et signaturam, bonorum nobilium, et aliorum quorumcunque per possessores arcis Schabrag illegitime occupatorum, domino generali assignet.

Captivos, quoniam multi sunt in arce vinculis optime munitos teneat, et absque domini generalis praescitu nullum dimittat, sed assidue laborem in aedificiis constitutis tamen personis, qui eos diligenter custodiant, neque nimia pociantur libertate se nocte in carcere occludantur, si subditi nonnulli hactenus dicam non solvissent, idem Krusith dicatores, ad exactionem dicae frequenter sollicitet. Ad haec possessiones nonnullae ad Schabrag pertinentes, eciam Turcis census solvere tenetur, perquirat idem Krusith an tempore induarum Turcae plures occupassent, aut nonnulli a censibus fuissent immunes et Turcae iam iterum occupare praetenderent, neque permittat Turcis absque voluntate domini generalis capitanei, eas reoccupare, nisi superinde a domino generali informationem accepisset.

Ultimo saepenominatus Joannes Krusith, non solum articulos praescriptos, fideliter exequi, verum eciam in aliis quibuscunque occurrentibus negociis, utilitatem regie majestatis etc. summa diligencia considerare, in rebus et negociis autem tam arduis, nunquam non dominum generalem capitaneum informare, et illius resolutionem superinde expectare debeat. Id quod fidelitas illius erga regiam majestatem etc. ab eo summeopere exigit, et ipsum facere maxime decet.

Actum in castris regis pene Schabrag positis, vigesima tertia Junii.

Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo nono.

Nicolaus comes a Salmis et Neuburg
ad demum regie majestatis generalis capitaneus

^a V zachovanom odpise inštrukcie: Caeterum egregius C. aequitum levis armaturae capitaneus. V uverejnenom texte skratku C. rozpisujeme Crusith.

^b V zachovanom odpise inštrukcie: anseribus juribus, montaneis, decimis. V uverejnenom texte dopĺňame čiarku.

Príloha 2

Viedeň, 10. máj 1550

Uhorský kráľ Ferdinand I. potvrdzuje zákonný pôvod a udeľuje šľachtický stav čabradskému kapitánovi Jánovi Kružíčovi. Zároveň mu dovoľuje používať rodové meno a erb, ktorý vyobrazuje a opisuje.

Súčasný odpis v ríšskom registri, latinsky. Na margu poznámka: „Copia facta“. ÖStA, HHStA, Reichsregisterbücher, Reichsregister Ferdinand I., Bd. 7 (1548 – 1558) (mikrofilm R 41 B), fol. 93v-96r. Odpis z 19. storočia, vyhotovený podľa odpisu v ríšskom registri a jeho chorvátsky preklad sú uložené v HDA, Obiteljski arhivski fondovi, Obitelj Kružić (1537 – 1863), sign. HR-HDA-737, fasc. 1, br. 2, I-2/a-b. Chorvátsky preklad uverejnil MAKANEC, A.: Petar Kružić. Pozakonjenje i podijeljenje plemstva nezakonitomu sinu kliškega junaka Petra Kružića. In: Obzor. god. 75, br. 215, 20. IX. 1934, s. 1-2.

Legitimatio cum nobilitatione pro Joanne Crusith

Ferdinandus rex etc. egregio fideli nostro dilecto Joanni Crusith capitaneo arcis nostre Czabragk in regno nostro Hungarię^a gratiam nostram regiam et omne bonum. Quum non postremu principatus decus in armis situm esse minime dubitandum sit, ut scilicet illorum presidio alme pacis fructus percipi possint commodisque fidelium subditorum magis consulatur, haudquamque ab re alienum videtur quin potius ad officium regium, quod a Deo optimo maximo nobis concessum est. Spectare agnoscimus si ardentiori etiam animo decora pacis presidia procuremus hosque inprimis honestemus, quas et natura armis idoneos atque animi fortitudo preclaraque rei militaris facinora insignis experientia et scientia ceteris illustratiores efficere solent. Tu vero in talium armis prestantium virorum numero merito habendus sis, quippe qui nobis et

corone nostre in eodem nostro Hungarię regno per multos annos contra Christiani nominis hostes Turcas et novissime adversus nonnullos rebelles et adversarios nostros atque adeo in expugnatione munitissimarum illarum arcium, que ab ipsis rebellibus occupabantur, strenue, fideliter et diligenter uti fortis et intrepidus miles servitia exhibuisti adeo ut propter istiusmodi tua egregia benemerita, quibus te nobis apprime charum et gratum redidisti ac tibi posteritatie tue splendorem et laudem non exiguam comparasti non dubitaverimus te arci predictę nostre Czabrack in cuius expugnatione te admodum viriliter gessisti uti capitaneum nostrum preficere, confidamusque iam tantum tuę erga nos fidei studio et observantię, ut etiam in posterum nobis et sacrę regni nostri Hungarię coronę serenissimisque sucesoribus nostris grata fideliaque servitia pro posse tuo quovis loco et tempore prompto alacrique animo prestitutus sis, sicuti sane preſtare potes et debes. Nos idcirco primum et ante omnia tibi, qui ab egregio quondam Petro Crusith capitaneo olim arcis nostre Clissiensi viro prestando et magnanimo, quique servitiis nostris pro tuenda dicta arce contra Turcas, Christiani nominis hostes preſtitis immori non dubitavit, illegitimo thoro procreatus es, super huiusmodi natalium defectu dispensationis et legitimationis nostre gratiam ex innata nostra clementia impedere, teque favore nostro regio ad legitima iura reducere gratiosius volentes motu proprio ex certa nostra scientia, de qua triplici regię dignitatis, autoritatis et potestatis nostre plenitudine tecum, qui alieno morbo laborans facile veniam mereris super huiusmodi tuo natalium defectu, qualiscunque ille sit omni meliori quo possumus modo dispensamus et sufficienter dispensatum esse volumus, teque vigore presentium legitimamus et ad legitima iura reducimus, omnemque maculam et defectum ex illicita generatione contractum abstergimus et totaliter abolemus, habilitantes te ad pristinę nature statum, quo omnes legitimi nascebantur, teque ad omnia et singula iura legitima legitimisque natalibus omnifaxiam restituentes ac plenissime redintegratum et restitutum esse volentes. Et denique dantes et concedentes tibi indulto nostro regio autoritatem, habilitatem plenamque et omnimodam potestatem et facultatem, quod ubivis locorum et terrarum tam per Sacrum Romanum Imperium, quam etiam per regnum nostrum Hungarię ac alia regna, dominia et provintias nostras hereditarias omnibus actibus publicis et privatis iuribus, honoribus et dignitatibus qui-

buscunque tam in rebus spiritualibus, quam temporalibus tanquam legitimus et de legitimo thoro procreatus uti præesse et potiri et ad omnia officia et eorum exercitia admitti. Et preterea etiam quondam patris tui Petri Crussith cognomen habere, deferre, obtinere teque ab ipso patre tuo nominare, cognominare et scribere, simul et in quorumcunque parentum agnatorum et cognatorum ex testamento seu ab intestato bonis rebus iuribus et actionibus (sine tamen venientium ab intestato preiudicio) succedere et omni statu et conditione gaudere possis valeas et debeas, quibus legitimi et de legitimo thoro nati in iudicio vel extra utuntur et potiuntur et ad que admittuntur consuetudine vel de iure. Deinde motu scientia et autoritate predictis te prefatum Joannem Crusith tuosque liberos ex lumbis tuis legitime natos et nascituros et qui nascentur ab illis in perpetuum utriusque sexus ad nomen ordinem statum gradum et dignitatem nostrorum et Sacri Romani Imperii, regni nostri Hungarię ac aliorum regnorum, dominiorum et principatuum nostrorum nobilium militarium et torneariorum assumimus, sustollimus, evehimus ac te omnesque tuos legitime ex te descendentes et descensuros iuxta qualitatem conditionis humane omni ex parte absoluta nobilitatem donamus nobilesque veros ceu a quattuor avis paternis et maternis procreatos efficimus, constituimus, creamus ac de perfecto nobili equestrum et militaria prosaepia genitos pronunciamus, decernimus atque nominamus et ab universis et singulis cuiuscunque conditionis status, præeminentię gradus, ordinis et dignitatis existant nobiles dicti, nominari et pro nobilibus recipi, censi et haberi volumus, concedentesque tibi eis que cum vetera aurei annuli et restitutionis natalium tum nova omnia et singula equestris ordinis et nobilitaris iura queque vel de consuetudine vel de iure quovis modo equestri ordini et nobilitati competunt privilegia idulta prærogativas, libertates, gratias, fasces, titulos, honores, dignitates nullis prorsus demptis aut exemptis. Ceterum ut tue nobilitationis statum et locum splendidius tueri possis et de ea certum et perpetuum non tibi tantum sed et posteris tuis extare queat testimonium antiqua prefati quondam patris tui Petri Crusith armorum insignia, videlicet scutum totum rubrum, in quo aquila sui nativi nigre coloris, alis expansis antrorsus spectans et sub unguibus animal martes dictum tenens conspicitur. Galeam autem huiusmodi scuto impositam apertam cancellatam et torneariam corona regali aurea ac phaleris laciniis sive induviis flavis

aureisue ac rubeis mixtim utrinque et molliter defluentibus et circumfuis ornatam cui similis aquila prout in clypeo describitur pubetenus supereminere conspicitur prout hæc in medio presentis diplomatis pictoris arte et ingenio accuratuis ob oculos^b ponuntur, clementer confirmavimus, approbavimus ac de novo etiam dedimus, donavimus, concessimus et elargiti sumus immo confirmamus, approbamus ac de novo damus, donamus, concedimus et elargimur presentium per vigorem volentes ac de prædictę regię potestatis nostrę plenitudine diserte statuentes, quod tu antedictę Joannes Crusith perinde ac si ex dicto quondam Petro Crussith legitimo thoro natus esses et tua soboles posteritasque legitima præscripta armorum insignia ex hoc tempore in futurum perpetuo ubicunque locorum et terrarum domi militięque in omnibus decentibus, actibus, honoribus et expeditionibus similium nobilium et armigerorum more tam serio, quam ioco in hastatorum decursionibus, bellis, duellis, equestribus vel pedestribus certaminibus, pugnis eminus cominusue scutis denique et banneriis, vexillis, tentoriis, cenotaphiis, sepulchris, tapetis, annulis, sigillis, monumentis, aedificiis, clenodiis, suppellectilibus sicuti tibi eisque pro re nata placebit vel opus fuerit, deferre, gestare et quibuscunque rebus insculpere, affigere et adpingere possitis et valeatis, aptique sitis et idonei ad ineundas et recipiendas omnes prærogativas, gratias, libertates, exemptiones, feuda privilegia, vacationes a muneribus et oneribus quibuscunque realibus et personalibus sive mixtis ad utendum quoque et fruendum juribus et consuetudinibus, quibus ceteri Sacri Romani Imperii, regni nostri Hungarię aliorumque regnorum, dominiorum et provintiarum nostrarum nobiles et de nobili stirpe geniti utuntur, fruuntur et ad que admittuntur consuetudine vel de iure omni impedimento et contradictione cessantibus. Non obstantibus in præmissis ullis legibus, constitutionibus, statuis, ordinationibus, privilegiis aut decretis vel aliis quibuscunque tam presentibus, quam futuris in contrarium facientibus, quibus omnibus quoad presentium effectum scientia et autoritate predictis derogamus et sufficienter derogatum esse volumus. Nulli ergo omnium mortalium, qui uspiam nostro paret imperio in mentem veniat aut ullo modo liceat hasce nostre legitimationis jurium et natalium legitimorum restitutionis, nobilitationis, armorum confirmationis et donationis, contrariorum derogationis privilegii atque decreti tabulas infringere, aut quicunque contra eas temerario ausu vel

alio quovis modo tentare conari atque moliri. Si quis autem id ausus fuerit in nostram et sacri imperii maiestatem se commissurum, praeterea mulctam quinquaginta marcharum auri puri toties, quoties contrafecerit, irremissibiliter noverit incursum cuius mulctae dimidiam partem nostro fisco, alteram iniuriam possorum usibus decernimus dependendam et applicandam esse. Harum testimonio litterarum sigilli nostri appensione munitarum mediante. Datum Viennę die X. mensis Maii anno Domini 1550.

^a *E caudatum ponechávame podľa ortografie v súčasnom odpise.*

^b *Opravujeme zo zápisu: obculos.*